

Kr 50,00

ISSN 0333-0362

NR. 4 1998
39. ÅRGANG

SPRÅKLIG SAMLING

GITT UT AV

LANDSLAGET
FOR
SPRÅKLIG
SAMLING

**Helsing frå ein 98-åring
Litteraturprisen 1998 til
Rune Christiansen**

**Kommentarer til endringsforslag
for bokmål**

Samnorskstrategi og a-former

Nytt fra fagnemnda i Språkrådet

Brøyt lov på bokmål!

Et eventyr om det norske språket

SPRÅKLIG SAMLING

Ansvarlig redaktør: Arne Torp
E-post-adresse: arne.torp@inl.uio.no

Bladpengar: kr 150,- pr. år

Adressa til laget og bladet:

Postboks 636 Sentrum, 0106 OSLO

Postgiro 0803 5163787

Heimeside: <http://www.users.dircon.co.uk/~stryger/>

Utgitt av:

LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Leiar: Pål Styrk Hansen
Tanumveien 89 E
1312 SLEPENDEN

Medlemspengar (inkluderer bladpengar):
kr 200,- pr. år
for skoleelevar, studentar og pensjonistar:
kr 100,- pr. år

Redaksjonelt

Ennå en gang ligger vi usedvanlig dårlig an i forhold til kalenderen med bladet vårt. Det er dessverre ikke det eneste som er stusselig med oss for tida – økonomien vår er også elendig. Vi har nok ikke vært flinke nok til å tilpasse oss det nykapitalistiske systemet med private sponsorer i øst og vest – vi prøver rett og slett å klare oss sjøl. Som alle kan se, er bladet vårt prisverdig/beklagelig (velg sjøl) fritt for annonser av enhver sort, så ingen kan i alle fall klandre/rose (velg igjen) oss for å være kommersialiserte. Foreløpig går det på et vis, men vi må innrømme at vi sliter tungt for øyeblikket. Milde gaver mottas derfor med djuptfølt takk (se siste side).

Trass i disse dystre perspektivene har vi tenkt å slå an en atskillig mer optimistisk tone denne gangen enn i det forrige nummeret, som til dels hadde et nærmest masochistisk preg. Ja, nå er vi til og med så overmodige at vi har tenkt å holde *et åpent møte*, noe vi ikke har gjort på aldri så lenge (se igjen siste side). Og denne optimismen skyldes blant annet den positive responsen på stoffetterlysinga i forrige nummer. Ikke nok med at det forsvunne stoffet har komme til rette, vi har også fått inn opptil flere bidrag fra både LSS-medlemmer og til og med fra folk som ikke deler vårt språkpoltiske syn. Det siste er vi ikke

minst glade for; debatt har det såmenn ikke vært for mye av i spaltene våre, og menighetsblad har vi slett ikke noe ønske om å være.

Blant annet på grunn av det innsendte stoffet kommer innholdet denne gangen til å bli mer prega av kortere artikler enn det som har vært vanlig i *Språklig samling*. Dette tror jeg for min del kan være bra, og jeg ser derfor gjerne at folk sender inn mindre innlegg; jeg kan ikke *love* at vi trykker alt, men jeg kan i alle fall forsikre om at vi vil vurdere det nøye. Og vi tar ikke smålige språkpoltiske hensyn – seriøse innspill kommer inn uansett hva slags syn de måtte målbære.

Det betyr ikke at vi har tenkt å slutte med å publisere lengre faglige artikler; alt i neste nummer kommer vi til å ha sammendrag av hovedfagsavhandlinger igjen, og jeg tar gjerne mot tips om den slags stoff også. Bruk gjerne e-post om du har det – da kan du regne med rask respons – men ellers er vi også tilsnakkelige gjennom andre medier.

Da vil jeg bare håpe at leserne vil synes at vi kommer rimelig godt, sjøl om vi ennå en gang kommer altfor seint. Til gjengjeld kan jeg love at det ikke skal gå like lenge før vi kommer igjen – og da forhåpentligvis minst like godt!

Styret i LSS 1998-99

Sentralstyret

Pål Styrk Hansen, leder
Arne Torp, nestleder
Ivar Hundvin, sekretær
Eric Papazian, kasserer
Ruth Vatvedt Fjeld, styremedlem
Harald Støren, styremedlem
Ellen Skolseg, styremedlem
Thomas Hoel, varamedlem
André Stryger, varamedlem
Elsa Kristiansen, varamedlem

Landsstyret

Magne Aksnes
Gulbrand Alhaug
Rolf Theil Endresen
Arne Kjell Foldvik
Ernst Håkon Jahr
Svein Lie
Åshild Rykkja
Helge Sandøy
Knut Western
Jon Vidar

Varamedlemmer til landsstyret

Einar Flydal
Johs. Fosså
Anne-Ma Grønlie
Øyvind Gulliksen
Reidun Guldal
Eskil Hanssen
Thomas Refsdal
Thore A. Roksvold
Helge Omdal
Geirr Wiggen

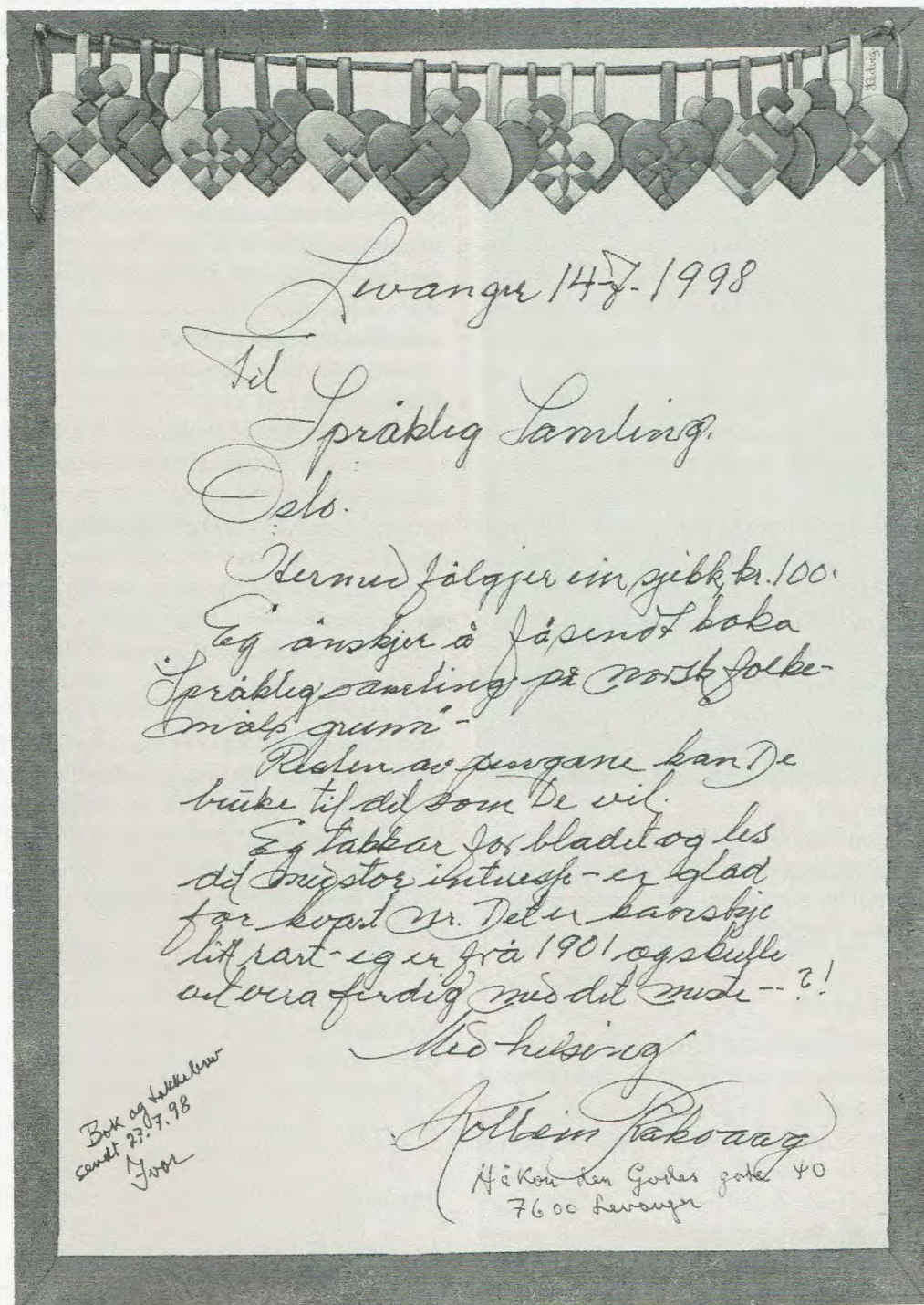
Redaktør: Arne Torp
Revisor: Johs. Fosså
**LSS sine medlemmer i
Norsk språkråd:**
Arne Torp (bokmål)
Lars S. Vikør (nynorsk)

Ei helsing frå vår eldste(?) medlem

Dette hyggelige brevet som vi fekk midt på sommaren i fjor, skapte reine julestemninga hos redaktøren, og det var ikkje berre korgene øvst på brevarket som gjorde det, men også sjekken og helsinga. Som vi ser, er det sunt å vere samnorsk-

mann – 98-åringen Kolbein Rakvaag frå Levanger er framleis så stø på handa som han skulle vore 18.

I neste nummer presenterer vi eit intervju med ein 18-åring.

Pål Styrk Hansen:

Litteraturprisen 1998 til Rune Christiansen

Mandag 7. desember, råkald førjulsformiddag på Tullinløkka i Oslo sentrum. Her blir *skyline*'n et sted brutt av en smal, inneklemt gammel bygård med oppgang fra portrommet, bare tre etasjer høy. Her holder Oktober forlag til for tida. Oppkjøpt av Aschehoug, med stadige innskrenkninger i antal ansatte — men fortsatt med en forfatterstall som et hvert anna forlag vil misunne dem. En av disse forfatterne heter Rune Christiansen.

Her tusler vi inn i god tid, leverer pressemeldinga til ut-sending og går ut for å kjøpe den obligatoriske blomsterbuketten. Så har vi tid til å prate litt med forlagssjef Geir Berdal, diskutere grunnlaget for prisen, få høre at Dag Solstad mener den burde hete "Tomas Refsdals litteraturpris", med fokus på at dette er Norges eneste litteraturpris innstifta av en *arbeider*. Nåja. Vi er sjølsagt Refsdal evig takknemlig, men prisen har jo en historie før han etablerte fondet, dessuten er det jo språksaken som er idegrunlaget her, ikke marxismen eller sosialdemokratiet — eller? Ja, vi skal sjølsagt ta opp saken, Oktober er jo det klart mest prisverdige forlaget i prisens historie, iallfall i fondets!

Men før vi rekker å grunne mer eller diskutere videre, ringer Asker og Bærums Budstikke. *Både* prisvinner og landslagsleder er bosatt i Bærum, det er kriterium mer enn godt nok til at det skal bli både bilde og omtale på grunnlag av telefonintervju. Kom igjen: Hva står Landslaget for språklig samling for? Hvor lenge har dere eksistert (dagens journalister er ofte født så nylig at de ikke veit hva språkstrid er, og skrive riksmål kan de heldigvis heller ikke — arme aftenpost!)? Og så videre (han hadde hørt noe om rettskrivingsendringer på gymnaset). Og Budstikka skal ha takk, bortsett fra Klassekampen (programforplikta) var det bare NTB-notiser og knapt nok det i avisene ellers dagen etter.

Og gjestene kommer, litt færre enn gjennomsnittet på sånne prisutdelinger, dermed er vi ikke akkurat så mange. Undertegnede holder prisjuryens tale og deler ut blomsterbuketten, Arne Torp står for overrekkelsen av sjekken

på 15.000 kroner og sier noen ord om laget og prisens historie. Så spanderer forlaget blomster og godord, og så er det prisvinnerens tur, og han taler "takkt", rett og slett.

Og hvem er så prisvinneren? Rune Christiansen er 36 år, bor i Lommedalen i Bærum og har ellers vært litt nomadisk i sin forfatterkarriere, gjort sånt som forfattere gjerne skal ha gjort på veien. Han debuterte med dikt i 1986, da var han pur ung mann i begynnelsen av 20-åra, og dikta var egentlig de første han hadde skrevet. Men de var nok til å få sindige litteraturanmeldere til å skrike over seg, sjøl drevne Eilif Straume i Aftenposten tydde til store ord. Etter hvert kom det flere diktsamlinger, mer eller mindre bejubla alle sammen, men som modernistisk poet blir man verken kjent eller feit, så Christiansen har skrevet romaner også, tre stykker. Og alle har fått kritikerros, men det er jo ikke nok til å bli riktig kjent og selge riktig mye i boknorge. Vi får tru at prispengene kommer godt med. Ellers har prisvinneren gitt ut gjendiktinger av utenlandske lyrikere. Ny diktsamling er dessuten klar og kommer til våren.

Da kommer Jon M. innom for å gratulere og si velkommen etter. Han skal dessuten signere fotballbøker, smake på presselønsj-snittene (lite penger i Klassekampen også!) og buldre litt om litteraturpris, dagens nyheter og vilkåra for skrivende folk og skrevne ord sånn i det store og hele, alltid folkelig stil og stort og ekte engasjement hos forfatterredaktør og prisvinnerrikkssynser Jon M.

Så er det over for denne gangen. Vi får bok med hilsen i og God jul med på veien ut i vinteroslo. Er det innbringende å være prisvinner, er det også inspirerende å være jurymedlem; nå er det bare å lese videre for å finne flere gode kandidater til prisen. Husk at *alle* lagetts medlemmer har forslagsrett, sånn at det bare er å ta en telefon eller skrive et brev (e-post?) og gi uttrykk for radikale lesefrukter. Forslag som tas til følge, kan for eksempel honoreres med invitasjon til prisutdeling med tilliggende herligheter!

Pål Styrk Hansen:

Tale ved overrekkinga av Språklig samlings litteraturpris 1998

Når en skal gå grundig gjennom et forfatterskap, er det artig å lese anmeldelser. Jeg må også innrømme at jeg har tydd til anmeldelser som hjelp til å trenge inn i RCs forfatterskap, som en nødvendig snarvei, men det er en snarvei som har gitt mange opplevelser på veien.

Anmeldelsene av RCs bøker har vært uvanlig positive helt fra debutsamlinga *Hvor toget forlater havet* fra 1986, som for øvrig kom i flere opplag, noe som ikke blir så mange diktdebuter til del. Når anmelderne skal formidle sin forståelse av dikt som ikke primært skal forstås, men oppleves (også det et sitat fra en avisomtale), avslører de på en måte språkets utilstrekkelighet. Det å skulle karakterisere tekster som utprøver og utfordrer språket, og ikke minst leserens forventninger til språkets ærend og oppførsel, sånn som RCs dikt gjør, det inspirerer gjerne anmelderne til sjøl å språksprudle, og deres eget prosjekt blir noen ganger større for dem enn det verket de skal formidle sitt inntrykk av, de får på en måte et dobbeltprosjekt å hankses med.

Det kan gi seg utslag i ganske vellykka metaforer:

“Det er så mye anpustent ute og går i poesien (dårlig kondis?)”

og

“Djerve himmelkast er avløst av en stillferdig intensitet som går på tynn is.”

(Liv Lundberg i Norsk poesi)

Eller de roter seg inn i helt utilnærmelige meningsflokke:

“Disse vendingene insisterer på seg selv som fullt ut gyldige vrengebilder med sprangvise, skjeve referanser til en virkelighet utenfor seg selv.”

“Om denne boken kan man si at den befinner seg på rett plass til rett tid, den tilbyr mao. en optimal lesning, avhengig av hvor mye den enkelte leser stiller til disposisjon av “det usagte.”

Dette blir for meg ei reim av det en tidligere prisvinner en gang har kalt “borgerlig metafysikk”. Kanskje Morgenbladets Tore Renberg er ærligst når han som konklusjon på sin ikke bare lett tilgjengelige anmeldelse av samlinga *En følsom tid* fra 1993 rett ut ber leseren glemme hans eget forsøk på å formidle noe om det han kaller “en av årets sterkeste diktsamlinger”, og tolke sjøl!

Anmelderne går heller ikke av veien for litt ublu panegyrikk:

“Til sammen la de to diktsamlingene en provins til vårt litterære rike”

(Aftenpostens Eilif Straume om RCs to første utgivelser)

“En norsk Graham Greene”

(Fædrelandsvennens Rolf Langstrøm om romanen *Dypt mørke*)

“Rune Christiansen er i besittelse av en åndskraft som man bare må beundre”

(Fædrelandsvennen igjen)

Gjennom 12 år har altså RC vist en formidabel evne til å forføre kremen av norske litteraturanmeldere. Nå har han også forført oss. Sjølsagt fordi han er en ung forfatter som har fått tiltakende medieoppmerksomhet, men også fordi han har vist ei spennende litterær utvikling. Han har vist seg mangesidig som forfatter og skrevet så vel dikt som romaner, dessuten gjendikta utenlandske forfattere på norsk. OG — nå kommer den store avsløringa — han har uttrykt seg på et mer og mer radikalt bokmål, hvilket vil

si at han har utvikla sitt valg av former i ei retning som vi syns er lovende og som vi er i den posisjonen at vi ønsker å påskjønne.

Nå er det enkelte prisvinnere som uttrykker lettere forvirring når vi påpeker ei slik utvikling i tekstene deres. Enkelte har nærmest prøvd å bevise det motsatte, noen forsvarer seg med at det bare er stilistiske hensyn som ligger til grunn. Andre igjen har brukt 10 år på å arbeide seg fram til riksmålsprisen. Men for de fleste vedkommende har det vært lutter glede over at noen har registrert også den sida av deres skrivende virksomhet. Uansett grunn så står det der som det gjør, svart på hvitt.

Vi trur at det for den enkelte, enten han er forfatter eller ikke, kan være snakk om noe så viktig som å finne seg sjøl i det skriftlige uttrykket, finne et skjæringspunkt mellom det som uttrykkes og den som uttrykker. Dessuten har du en tredje dimensjon som alltid er til stede i diktet: Språket sjøl, det den skrivende har å uttrykke seg gjennom, det skal også utfordre, kreve oppmerksomhet, alt annet enn være noe slags støyfritt, impotent og glatt medium. Hos RC skal det også yte motstand, by på "overraskende sammen-

henger som leseren kan bryne livet sitt på", for å sitere en anmelder. Kampen med språket, med orda, sikkert også med formene, er noe mange poeter tematiserer, også RC i flere av sine tekster. Og sjøl om skrivninga ikke bare er kamp, men også leik med ord, leiken utprøving av språket og mulighetene i det, tar vi RC på alvor når han i et intervju sier at "Det er alltid et like grusomt slit å skrive". Og vi tar på alvor de formene han velger, og veit at det er verdener unna tilfeldigheter og stilistiske eksperimenter når han nå har valgt å bruke radikale former i bøkene sine.

RC er en spennende forfatter i flere betydingar av ordet. Jeg trur dessverre ikke at du blir noen Graham Greene hva salgstal angår, da måtte du legge om stilen, bokstavelig talt. Men det er vårt håp at vi med denne prisen kan bidra bitte litt til prosjektet ditt, som du har uttrykt er ikke å skrive om annet enn det som er "dødsens alvorlig" for deg. Personlig ville jeg ønske at flere kunne få tilgang til dine sanselige metaforer — "og ei jente viser meg inn/i en vakker blindgate" — dine slående, kontrapunktiske uttrykk — "Definitivt ganske usikker" — og dine mange inderlige, litt skeive kjærleiksdikt.

Egil Lyder:

Noen kommentarer til nye rettskrivningsforslag for bokmål – og til Arne Torps kommentarer til samme

Fagnemndas forslag til rettskrivingsendringer i bokmål, som ble kort referert uten særlig utdypende kommentarer i SS' dobbeltnummer 4/97-1/98, har avstedkommet skuffende lite debatt i bladet. I nummer 2/98 ("Innskrenking av valgfriheten på bokmål") forsvarer Arne Torp hovedlinjene i forslaget ut fra visse prinsipielle betraktninger. For å holde en viss debatt i gang vil jeg derfor komme med noen motforestillinger.

Torps hovedpoeng er at sørøstnorsk talemål peker seg ut som den naturlige basisen for et samlet norsk skriftspråk, og "bare folkemålsformer med dekning i talemålet på Sørøstlandet [...] vil kunne hevde seg i konkurranse med norsk-danske riksmålsformer". Det er vanskelig å være uenig med Torp så langt (særlig siden jeg sjøl er oslogutt!); et bokmål basert på folkelige former fra Sørøstlandet er det eneste sannsynlige og samtidig demokratiske alternativet til fortsatt språklig splittelse.

Imidlertid har den nåværende språksituasjonen i landet også visse positive aspekter som vi samnorsksfolk ikke bør være blinde for: spesielt mangfoldet som gir språkbrukeren mulighet til å formulere sin personlige stil influert av ens dialektbakgrunn – uten at man derved trenger å ta belastningen med å skrive "feil". Vi bør være forsiktige med

å innskrenke skriftnormen slik at denne muligheten går tapt for den drøye halvparten av Norges bokmålsbrukere som fortsatt bor mer enn 10 mil fra Oslofjorden. Samtidig er det selvfølgelig riktig at en norm bør være tilstrekkelig stram til at standardspråket ikke løser seg opp i en liberal suppe av enmannsformer der de sterkeste pressgruppene til slutt vil kunne prakke sine subjektive preferanser på et flertall som ikke kan finne noen klar støtte i en offisiell norm.

Løsningen er formodentlig en modell vi nordmenn er vel kjent med: todelinga i på den ene sida en trangere norm definert ved hovedformer som er obligatoriske i lærebøker og offentlige tekster der opphavsmannen skal være en ukjent representant for et stort vi, og på den andre sida en noe videre norm med tillatte sideformer som kan nyttes i "elevenes egne arbeider" – herunder alle språkbrukere som vil uttrykke noe på personlig vis. Jeg følger altså langt på vei Torp hva gjelder hovedformene, men syns vi samnorsksfolk fortsatt bør kjempe for sideformene – ikke bare som en anomali i en overgangsfase, men som et uttrykk for det reelt eksisterende (og positive!) språklige mangfoldet vi har her i landet så lenge ulike dialekter fremdeles lever og trives. En del former som

er vidt utbredt utafør sørøstnorsken bør finnes blant de tilatte sideformene også etter at den språklige samlinga er gjennomført (jeg mener "når" ikke "hvis"!). På denne bakgrunnen vil jeg se litt mer nyansert enn Torp på en del av de konkrete forslagene:

Sterke preteritumsformer på *-au-* er vidt utbredte og faktisk benyttet av ikke så få forfattere. De bør absolutt bevares som sideformer! Spesielt viktig syns jeg det er for en bevegelse som lenge har kjempet for å få aksept for de sørøstlandske *-øy-*formene, å stå imot nemndas forslag på dette punktet. Former som "nøys", "røyk" og "frøys" er i dag fullt aksepterte i tale; "nøs", "røk" og "frøs" er konservative signalformer og langt fra stilistisk nøytrale. Så lenge den mest utbredte folkelige sørøstlandske formen ikke er tillatt, vil det være et grovt tilbakeslag for vår sak om *-ø-*formene gjeninnsettes som eneform. Torp har nok rett i at *-au-*formene neppe vil kunne bli hovedformen i en fellesnorm. At de taper sin likestilling med formene på *-ø-* er derfor nærliggende. Det er imidlertid ingen grunn til å gjøre noen endring her før man kan få til en løsning som involverer *-øy-*formene. [Som nevnt annet sted i bladet er *-øy-*formene nå anbefalt tatt inn av fagnemnda. Redaktørens merknad.]

Former som "skal" og "tal" (med tjukk l) er utbredte i sørøstlandsken; eneformer med dobbel konsonant i disse orda kan derfor neppe begrunnes med Torps argument. For øvrig virker de fleste endringene av dobbel vs. enkel konsonant (punkt 14) rimelige.

Da er det verre med en del av enkeltorda som er forslått tatt ut (punkt 15): "Bonn", "brur", "gæren", "skau" og "ljuge" er da utbredte sørøstlandske ord. "Ljuge" er nærmest en landsdekkende foreteelse (i dobbel betydning), og "gæren" sprer seg som et svært ekspressivt uttrykk selv om det ses lite i skrift foreløpig; det er vel endatil ved å

etablere seg en betydningsnyanse mellom "gæren" og "gal". Hvorfor i all verden skulle ikke disse formene kunne benyttes av elever og andre forfattere som finner det naturlig? "Ljuge" kan jeg ikke se grunn til ikke å beholde som hovedform; det er da like nærliggende som "tjue" og "sjuk"? Eller kan vi i neste omgang vente at disse formene også blir angrepet?

Og hva med "omn" og "ramn"? Selv om *-vn-*variantene i dag nok er mer utbredt i bymålet i Oslo, er fortsatt *-mn* i bruk på Sørøstlandet. Dessuten står de sterkt i andre deler av landet, og (om jeg får bruke et så akterutseilt argument) det er en samlende form i forholdet til nynorsk. Skulle den ikke i det minste forsvare en plass blant sideformene?

Når dette er sagt, står det likevel fast at en rekke av forslagene fra fagnemnda er gode og hensiktsmessige. Kløyvd infinitiv vil neppe noen gang bli brukt annet enn i reint dialektmessig sammenheng (selv om den er høyst levende i sørøstlandsk, Torp!). Dobbelt konsonant i preteritumer som "greidde" eller nøytrumer som "greitt" har heller ikke vært vellykka varianter. Å sidestille former med og uten stum sluttkonsonant i ord som "dro/drog", "ba/bad" og "glei/gleid/gled", er framskritt både fra et ortofont synspunkt, i forhold til nynorsk og med hensyn til å forenkle livet for den praktiske regelbruker. Å fjerne den dårlig motiverte *e-*en i "gies" og "haes" var en overmoden reform helt i tråd med hva Landslaget for språklig samling bør stå for. Og oppryddinga i former med valgfri *e-*ending (punkt 13) virker fornuftig.

Foruten reaksjoner på både nemndas forslag og mine innvendinger, ville jeg satt pris på å få en redegjørelse i bladet fra Landslagets representanter i Språkrådet om hvordan de vurderer gjennomslagskraften for våre argumenter i Rådet slik det i dag er sammensatt og fungerer.

Jon Vidar:

Gamle ideer fram i lyset igjen?

I Språklig samling nr. 2 1990 hadde Rolf Theil Endresen en artikkel «Forslag til samlenormal». Det som vakte mest oppsikt der, var framlegget om å sløyfe bokstaven *æ* og i stedet bruke *e* i alle ord der *æ* nå skrives. Denne tanken var tydeligvis for radikal for de fleste og fikk ikke videre oppslutning.

Det går likevel an å tenke seg om etter noen år. Å skrive *e* i alle ord der bokstaven *æ* brukes vil ikke føre til misforståelser i bokmål og nynorsk og heller ikke til svekkelse av nyanser. Den eneste ulempen vil være at skriftbildet blir uvant, til å begynne med. For praktisk rettskriving i bokmål og nynorsk vil en slik reform være en lettelse. At forslaget kommer fra en forsker med svært grundige kunnskaper og kjennskap til flere språk, bør vel tillegges stor vekt.

Et annet, mye eldre forslag var å skrive infinitivsmerket *å* og bindeordet *og* med bokstaven *å*. Også dette ville kunne føre til lettelse i daglig rettskriving. De eneste som kan bli misfornøyde med en slik forenkling, er de som vil kjekke seg med å uttale *og* med *g*.

Jeg har oppfatta Landslaget for språklig samling som en organisasjon som går inn for å bekjempe språksnobberi og heller arbeide for å få til et skriftspråk på folkemåls grunn.

Å gå inn for å forenkle rettskriving i bokmål og nynorsk ved å kreve at alle ord som skrives med *æ*, skal skrives med *e*, og at orda *og* og *å* skal skrives med *å*, bør være ei oppgave for Landslaget for språklig samling.

John Ole Askedal:

Samnorskstrategi og *a*-former. En kommentar

I sin leseverdige artikkel "Samnorsk som ide og praksis" i *Språklig samling* nr. 3/1998 skriver Atle Mosling følgende om noen *a*-former:

"Men samtidig tror jeg nok at samnorskstrategien har vært en av grunnene til at former som *øya*, *hytta*, *kua*, *jenta* o.l. nå er de eneste gangbare, dvs. de er umarkerte former, og former som *døra*, *nesa*, *stua*, *senga* o.l. kanskje er på vei til å bli det. Det samme forholdet har vi ved *barna*, *beina*, *bena*, som umarkerte og former som *dyra*, *åra*, *garna*, *trolla* kanskje på vei til å bli det." (s. 10)

Det bildet som her tegnes av samnorskstrategiens betydning, er etter min mening litt for enkelt. For det første er det tvilsomt om de neutrale flertallsformene *dyra*, *åra*, *garna*, *trolla* fremstår som forholdsvis like umarkerte som entallsformene *øya*, *hytta*, *kua*, *jenta*. For det annet sies det ikke noe om hvilken norsk skriftspråksnorm disse *a*-formene er umarkerte i. Faktisk er det grunnlag for å si at *a*-formene *øya*, *hytta*, *kua*, *jenta* er like umarkerte i riksmålsnormen som de er i offisielt bokmål.

Som kjent er fordelingen av *a*- og *en*-endelser forskjellig i offisielt bokmål og i riksmål. I bokmål har alle ikke-neutra ("hunkjønnsord") som kan ha *-a*-endelse, i prinsippet også mulighet for *-en*, men etter noe forskjellige regler: For en stor del ord gjelder full valgfrihet (*dronningen/dronninga*), mens andre ord har valgfrihet bare utenfor den såkalte "læreboknormalen" (etter mønsteret *hytta* [*hytten*], *kua* [*kuen*]). Bokmål har således både "rettskrivnings"-systemet i (1a) og "læreboknormal"-systemet i (1b), mens riksmål har systemet i (2) med fordeling av de to endelsene på tre grupper (A-C) av meget forskjellig omfang:

(1a) *dronningen/dronninga*   *hytten/hytta*   *kuen/kua*

(1b) *dronningen/dronninga*   *hytta*   *kua*

(2) A. *dronningen*   B. *hytten/hytta*   C. *kua*

I riksmål har den uten sammenligning største gruppen av ikke-neutra bestemthetsendelsen *-en*, men i tillegg finnes altså to mindre grupper som har hhv. fakultativt *-en/-a* eller bare *-a*. Av de former som Mosling nevner som "umarkerte" normalformer i moderne norsk, tilhører etter gjeldende riksmålsnorm *jenten/jenta* og *hytten/hytta* gruppe B, og *kua* og *øya* gruppe C. (I tillegg finnes stadig den litterære form *øen* som går etter gruppe A. En oversikt over riksmålssubstantiver med *-a* i bestemt form entall finner man hos Brynjulv Bleken, 1980, s. 17–23. I en del av disse tilfellene dreier det seg om obligatorisk *a*-endelse i faste vendinger som *ikke eie nåla i veggen*, *være av samme ulla*, *gjøre vei i vellinga*. Etter Blekens fremstilling fra 1980 er det inntrådt visse – for riksmålets vedkommende ikke særlig dyptgripende – normforandringer).

Når det gjelder de nevnte neutrale flertallsformene, er *barna* og *bena* eneformer i riksmål (*barnene og *bene eksisterer ikke som riksmålsformer). Derimot har riksmål *beina/beinene* som alternative former (men formen *beinene* er bare aktuell ved betydningen 'politisk bein'). Ordene *barn* og *ben/bein* er de eneste riksmålssubstantiver av hjemlig opphav som har *a*-endelse i flertall.

Paradoksalt nok er det etter 1981 "læreboknormal"-bokmål og riksmål som i systematisk henseende ligner mest på hverandre, i og med at begge språkformene har obligatorisk *-a* i en del ord (bokmål selvfølgelig flere enn riksmål).

Det er ingen grunn til å gi "samnorskstrategien" æren for riksmålets *a*-former; de reflekterer innflytelsen fra østnorsk talespråk. Det er dessuten overveiende sannsynlig at denne talemålsinnflytelsen, heller enn en utformulert samnorskstrategi/ideologi, er hovedgrunnlaget for de *a*-former som er i faktisk bruk i det offisielle bokmålet. Det er imidlertid tenkelig at samnorskideologien i en periode bidrog til å understøtte enkelte slike formers legitimitet i skriftspråket. Men i den grad slike former sprer seg i bokmålet i dag, er det igjen heller deres talemålsskarakter som er avgjørende, ikke samnorskideologien.

At det i historisk perspektiv er talemålsinnflytelsen som er det primære, turde bl.a. fremgå av følgende sitat fra *Utredning av nogen sprogsprogsmaal ved Riksmålsforbundets Retskrivningskomité* (1913), hvor det om talespråket først heter:

"Vi kommer saaledes til det resultat, at særnorske ord og ordformer, og da særlig de som er optat i senere tid, efter den almindelige sprogfølelse kræver hunkjønnsartikelen *-a* i vort ledige omgangssprog. Dette faktum er i virkeligheten overmaade vigtig for talemålets grammatik: efter som norsketene trænger mer og mer ind i riksmålstalen, vil antallet norske hunkjønnsformer stige. *Gjeten* lar sig endda høre, men *gjeiten* lyder ilde. Skal man tillate former som *ku* og *bu* (bod), *bjørk* og *osp* og *eik*, *kleiv*, *lei* (= vei; dansk led), *øi* og *øir* og *røis* — og i længden lar de sig ikke holde ute — saa faar man ogsaa tillate *kua*, *bjørka*, *øia* osv." (s. 62 f.)

De anbefalinger som gis om skriftspråket, er imidlertid mer restriktive. Man støtter seg dog også her til talemålet:

"Hvad den officielle rettskrivning angaar, saa er det sikkert ikke for tiden mulig at opnaa nogen majoritet for at gjennomføre hunkjønnen i dets fulle utstrekning i den. Heller ikke vilde dette stemme med den grundsætning som

komiteen overalt har gått ut fra; at det er den levende tale som bør danne grundlaget for skriften. Selv i det ledige talesprog er hunkjønnendnu i det hele og store bare paa vei til at trænge ind." (s. 63)

Forfatterne av det her siterte riksmålsskrift anbefaler imidlertid mer bruk av *a*-former i lesebøker i barneskolen. Det har man på riksmålshold ikke gjort senere. Med dette forbehold går det forøvrig en klar linje fra riksmålets normeringssituasjon tidlig i dette århundre til dagens norm.

Moslings artikkel oppfatter jeg ellers som et velkomment uttrykk for at man nå kanskje burde se mindre på ideologi, og mer på system og praksis. Den foreliggende

korte kommentar er ment som et ytterligere bidrag i den retning.

Litteraturhenvisninger

Alnæs, Ivar Hans Eitrem, Hjalmar Falk, Alf Torp og August Western (1913): *Utredning av nogen sprogsprogsmaal ved Riksmålsforbundets Retskrivningskomité*. Kristiania: Olaf Brydes Bogtrykkeri.

Bleken, Brynjulv (1980): *Riksmål og liberalisert bokmål. En sammenlignende oversikt*. Oslo: Representanten, Universitetet i Oslo.

Mosling, Atle (1998): "Samnorsk som ide og praksis." *Språklig samling* 39, nr. 3, s. 5-10.

Nytt fra fagnemnda i Norsk språkråd

Det meste av den reinte faglige virksomheten i Norsk språkråd foregår som de fleste kanskje kjenner til i den såkalte fagnemnda, som er delt i to seksjoner, en for hver av de to norske målformene. Også i 1998 har fagnemnda laga innstilling i ei rekke rettskrivingssaker, som eventuelt vil bli vedtatt av Norsk språkråd på årsmøtet i år 2000. Vår nynorskrepresentant i Språkrådet, Lars S. Vikør, har samla opp de vedtaka som fagnemnda har gjort sist år, og nedenfor blir de presentert samla.

Vedtak for nynorsk i 1998

Verb

Preteritum av verb

E-verb på *-r* med prefiksa *be-* og *er-* får berre *-te* (*erklærte*, ikkje lenger *erklærde*)

Seie får *sa* [*sagde*] (før: *sa - sagde*)

Tole får *tolte* [*tolde*] (før: *tolde - tolte*)

Bestemme og lime får *bestemte* [*-de*] og *limte* [*-de*] (før *bestemde - bestemte*, *limde - limte*)

Supinum

Verb med *-de* i preteritum skal ha *-t* i supinum (før: *-t* [*-d*]: *har kjent mot før har kjent* [*kjend*]).

Slå skal ha *slått* [*slege/slegi*] (før *slege - slegi - slått*).

Slåst skal ha *slåst* [*slegest/slegist* eller *-s*] (før: *slegest - slegist - slåst* [*sleges - slegis - slåss*])

Måtte skal ha *måtta* [*mått*] (før: *mått - måtta*)

Presens av sterke verb:

Sideforma på *-er* går ut: *bit* (før: *bit* [*biter*])

Preteritum av sterke verb:

Få og gå får berre *fekk* og *gjekk* (før: *fekk* [*fikk*] og *gjekk* [*gikk*]).

Henge skal bøyast slik:

henge [*hange*] - *heng* - *hang* [*hekk*] - *hange* [*hangi*]

(Før: *hange/henge* - *heng* [*henger*] - *hang/hekk* - *hange/hangi*)

Samsvarbøying av perfektum partisipp:

I *attributiv stilling* skal det vere obligatorisk samsvarbøying.

I *predikativ stilling* skal det vere obligatorisk samsvarbøying av sterke partisipp, valfri av svake.

Desse reglane skal òg gjelde *uekte partisipp*, altså adjektiv som er laga beinveges av eller til partisipp (typen *nylagd*, *udregen*).

Adjektiv og adverb

Komparativ og superlativ av visse stadadverb

Komparativformene *attare*, *bakare*, *bortare*, *hitare* og *syndre* blir tekne ut or rettskrivinga, slik at *attre*, *bakre*, *bortre*, *hitre* og *søre* blir eineformer. *Nordre* blir gjort til sideform, og *nordre* blir einaste hovudform. Superlativformene *attast*, *bakast*, *innarst*, *underst* og *ytarst* blir gjorde til sideformer, slik at *attarst*, *bakarst*, *inst*, *undst* og *ytst* blir dei einaste hovudformene.

Adjektiv på *-é*, *-u* og *-å*

Slike adjektiv får obligatorisk *-e* i fleirtal og bestemt form (*distree*, *sjalue*, *blåe*); før var det valfritt (*distré/distree*, *sjalu/sjalue*, *blå/blåe*).

Adjektiv på *-en*

Her blir sideformene på *-i* i hokjønn og *-ent* i inkjekjønn fjerna og den jamstilte hovudforma på *-i* i inkjekjønn gjort til sideform, slik at mønsteret blir:

open - *open* - *ope* [*opi*] - *opne*

(til no *open* - *open* [*opi*] - *ope/opi* [*opent*] - *opne*)

«Fagnemnda tok ikke stilling til bøyningen av ordet *guf-fen*», står det i referatet.

Pronomen

Dei jamstilte objektformene *honom* og *ho* blir gjorde til sideformer, slik at det berre skal heite *han* og *henne* i læreboknormalen. Eigeformene *hennes* og *deires*, til no sideformer, blir fjerna, så det berre skal heite *hennar* og *deira*. Likeeins blir sideforma *annen* fjerna og *annan* eineform, og sideformene *noen* og *noe* av pronomenet *nokon* blir fjerna, slik at mønsteret blir slik:

nokon - *noka* [*nokor*] - *noko* - *nokre/nokon*

(til no: *nokon* [*noen*] - *noka* [*noen/nokor*] - *noko* [*noe*] - *nokre/nokon* [*noen*])

Vedtaket for bokmål i 1998:

1) Ord på *-(i)um* er behandla i flere omganger (vi refererer bare vedtak som gjelder presumptivt vanlige og kjente ord):

a) En del grammatiske termer på *-um* får bare *-er* i flertall, ikke lenger *-a*: *femininer*, *imperfekter*, *maskuliner*, *nøytrer*, *perfekter*, *pluskvamperfekter*, *supiner*. I bestemt form entall får de obligatorisk *-umet*, ikke valgfritt *-et*, som *femininum*, *maskulinum* og *nøytrum* har i dag.

b) Disse orda som hadde valgfri *-ium* får nå bare kortform: *adverb*, *gymnas*, *mycel*, *stipend*; det skal også bare hete *spermie* og *scenario* (ikke *-ium*). Derimot blir langform obligatorisk i *privilegium*.

c) *Plenum* får bare regelmessig flertallsbøyning (*plenum(er)*); *plena* går ut.

d) Det samme gjelder *tedeum* (*tedeumer* blir ny valgfri form; tidligere bare *tedeum*).

e) Viktigere er vedtaket om at ei rekke ord på *-um* får valgfrihet mellom tre flertallsformer: *pensa*, *pensum* eller *pensumer* - *pensaene*, *pensuma* eller *pensumene*. Forma *pensum* i ubestemt flertall er ny. Dette gjelder også bl.a. *aktivum* (ikke i regnskap), *depositum*, *falsum*, *fluidum*, *forum*, *futurum*, *maksimum*, *memorandum*, *minimum*, *multiplum*, *optimum*, *preteritum*, *referendum*, *serum*, *ultimatum*, *visum*.

f) Orda *sentrum* og *spektrum* mister formene på *-a* i ubestemt form flertall, slik at det bare blir *sentre* - *sentra/sentrene*.

g) *Verbum*, *jubilé*, *mausolé* og *musé* går ut, slik at *verb*, *jubileum*, *mausoleum* og *museum* blir obligatorisk.

2) I en del sønorske ord med valgfri stum *d* blir *d*-en obli-

gatorisk: *od* (brunst(ig) o.l.), *skorde*, *svivørde*, *svivørds-lig*, *traud*, *vørde*, *vørnad*, *vørdsle*. Derimot får substantivet *vri* denne forma mens *vrid* går ut; det samme skjer i verbet *daue* (infinitiv), der *daude* går ut.

3) I en del verb med valgfri kort og lang form i infinitiv blir ei av formene obligatorisk. Det blir langform i *gløde*, *gløde*, *knode*, *nøde*, *skade*, men kortform i *blø*, *dra*, *gli*, *grø*, *ri*, *spre* (hvor både *sprede* og *spreie* går ut), *tiltre*. Også *trengs* i presens blir obligatorisk (*trenges* går ut).

4) I en del stedsadverb med valgfri kort og lang form blir den lange forma obligatorisk. Det gjelder *høgere* og *høgest*, og superlativformene *innerst*, *nederst*, *ytterst*, *øverst* (mens *høgre*, *høgst*, *inst*, *nedst*, *yist* og *øvt* går ut).

5) I en del ord med valgfri *-g-* etter vokal går *g*-en ut: *albue* (ikke *alboge*), *allmue* (ikke *allmuge*), *draing* (ikke *draging*), *hafelle* (ikke *hagfelle*), *true* (ikke *truge*). Derimot skal det hete *muge* (ikke *mue*), og *sveig* (subst.) og *sveige* (verb), ikke *svei(e)*.

6) En del ord på *-ium* får obligatorisk flertall på *-ier* (ikke lenger *-ia*): *genitalier*, *numeralier*, *realier*, *universalier*, *vitalier*. Derimot skal det bare hete *formalia*.

7) En del innbyggernavn får obligatorisk *-er* (ikke lenger *-ier*): *aragoner*, *barbader*, *lesber*. Derimot *lakonier*.

8) En del adjektiv får *-ersk*, ikke lenger *-erisk*: *bedragerisk*, *forførrersk*, *selvmordersk* (og *sjøl-*), *zanzibarsk*. Vi får også bare *gaussk* og *habsburgsk*, *kaledonsk*, *makedonsk*. På den andre sida blir disse formene obligatoriske: *hawaiiisk*, *militærisk*, *satanisk*, *savoiiisk* (pr. i dag med valgfri *-sk*).

9) I en del adjektiv med jamstilling mellom *-ende* og *-endes*, blir *s*-en tatt ut, så disse formene blir obligatoriske: *drivende*, *etende*, *fullsku(v)ende*, *havende*, *langferdende*, *langsnakkende*, *uskammende*, *usørgende*, *ventende*. Derimot bare *likendes*.

10) I en del sønorske adjektiv med jamstilt *-sam* og *-som*, blir *-sam* obligatorisk. Det gjelder *beinsam*, *blygsam*, *fregsam*, *keisam*, *knipsam*, *sølsam*, *utakksam*. Derimot blir *uvegsom* tatt inn i tillegg til *uvegsam* og *uveisom*.

11) I en del ord med jamstilt *-er* og *-ert* blir *-ert* obligatorisk: *dykkert*, *mokkert*, *pullert*, *stønnert*.

12) Mellomvokalisk *-v-* blir fjerna i en del ord, slik at det bare skal hete: *forstue*, *hue*, *lue*, *skru* (verb, nå også *skru* og *skruve*), *skru* (subst.), *stue*, *stuer*, *tue*. Derimot skal det hete *raud-/rødspove* (*raudspue* går ut), og *gruve* i uttrykket *ligge gruve*.

13) Sammensetningsfuge (formene som blir strøket i kursiv):

ferda - *ferde*
ferdsskriver - *ferdskriver*
merra - *merre*
medietek - *mediatek*
medietekar - *mediatekar*

14) S-verb med *-des/-tes* i preteritum skal ha det samme i perf.part. (formene som blir strøket i kursiv):

blaktes - *blakkes*
blygdes - *blyges*
entes - *enes*
floktes - *flokkes*
forslimtes - *forslimes*
grønktes - *grønkes*
grøntes - *grønnes*
heltes - *heles*
hentærtes - *hentæres*
irtes - *ires*
kaptet - *kappes*
kivdes - *kives*
kjeptes - *kjeppes*
leides - *leies*
lengtes - *lenges* (i to bet: 'bli lengre' og 'lengte')
nevtes - *neves*
omforentes - *omforenes*
skrintes - *skrinnes*
skruktes - *skrukkes*
stygdet - *stygges*
tektes - *tekkes*
timtes - *times*
tyktes - *tykkes*
vemtes - *vemmes*
vårtes - *våres*
yngtes - *ynges*
ynktes - *ynkes*
årtes - *åres*

15) Preteritum av sterke verb:

Former på *-øy-* blir jamstilte med *-ø-* i 2. klasse (*bød - bøy; brøt - brøyt; nøs - nøys* (før: *baud - bød, braut - brøt, naus - nøs*) osv.).

16) Følgende ord på *-skap* som hittil har vært valgfritt hankjønn og intetkjønn får bare ett kjønn: *brorskap, far-skap* og *vennskap* (intetkjønn), og *jåleskap* og *vrienskap* (hankjønn).

17) Liste over enkeltord; formene som blir strøket i kursiv:

agar-agar - *agar*
akvatint - *akvatinta*
(til) ansvar - *(til) ansvars*

apokatastase - *apokatastasis*
arkipel - *arkipelag*
askenas - *askenasi*
atlas - *atlas*
autoerotisme - *autoerotisisme*
biogenese - *biogenesis*
blomst - *blomster*
canvassing - *canvass*
centifol - *centifolie*
coulombmeter - *coulometer*
concertando - *concertato*
daktylogi - *daktylogi*
deoksy- - *desoksy-*
difteri - *difteritt*
doktrinarisme - *doktrinisme*
drotten - *drottin*
døgn - *døger*
(til) eiende - *(til) eiendes*
eksempsjon - *eksemsjon*
elyseisk - *elysisk*
eugenisk - *eugenetisk*
filetere - *filere*
filtse - *filse*
fremmed - *fremmend*
fyrabend - *fyraben*
(til) fullnad - *(til) fullnads*
færøying - *færing*
Genfersjøen - *Genèvesjøen*
gingham - *gingang*
ginster - *ginstra*
giratar - *girat*
gnistre - *gniste*
granuler - *granula*
haitier - *haitianer*
haitisk - *haitiansk*
heiman - *heima*
heimanfølge - *heimafølge*
hellebarder - *hellebardist*
Helsingfors - *Helsinki*
hendiadyoin - *hendiadys*
hviske - *kviskre*
hydropsisk - *hydropisk*
inerti - *inertia*
introvert - *introvertert*
islamsk - *islamittisk*
joulesk - *joulsk*
jubalong - *jubalon*
kabelar - *kabelaring*
khan - *kan*
khanat - *kanat*
kurs - *kursus*
lesto - *lest*
lipom - *lipoma*
litot - *litotes*

lurifaks - *lurifas*
malvasir - *malvasier*
mari- - *maria-*
marked - *marknad*
mens - *med*
nardus - *narde*
narsissisme - *narsisme*
nautilus - *nautil*
panfobi - *panofobi - pantofobi*
pelargonia - *pelargonium*
polygonal - *polygon*
psoriatisk - *psoriatrisk*
ravenduk - *ravnduk*
resin - *resina*
saliv - *saliva*
sampil - *sample*
scones - *scone*
sjablong - *sjablon*
sjøleies - *sjøleis*

sko (flertall) - *skor*
skylight - *skeileit*
sponse - *sponsorere*
stillits - *stillis*
stylte - *styltre*
subsumpsjon - *subsumsjon*
synopsis - *synops*
tanks - *tank*
tardando - *tardato*
totenschläger - *totschläger*
treack - *treackel*
tympanon - *tympanum*
ufødt - *ufødd*
unitar - *unitarier*
usbeker - *usbek*
vitenskap - *vitskap*
vormgut - *vorm*
vrist - *rist*

Daniel Olaisen:

Fremgangen for samnorsken

På slutten av sekstitallet var det vanskelig å forutse at samnorsken skulle få så stor fremgang allerede på nittitallet. Motstanden fra riksmålsfolket var stor. Enkelte lærere som holdt med Riksmålsforbundet, gikk så langt som til å rette sideformer som var tillatt etter ordlista. Mange foreleggere nekta arbeiderne sine å skrive samnorsk.

På nittitallet ser vi tydelig at både riksmålsfolket og nynorsken stadig taper terreng. Aldri har så mange brukt tilnæringsformer i det de skriver. Grunnen til dette er at samnorsken er det språket som ligger nærmest målføra i kystbyene.

Målføra i byene endrer seg lite fra Halden til Kirkenes. På grunn av at ferdselen har gått langs kysten i hundrevis av år, og at fagfolk og lærere har måttet oppholde seg i en kystby iallfall i noen år, har kystbyene fått forholdsvis ensarta målføre. Det å kunne reise gjennom landet på veg og jernbane blei først mulig rundt hundreårsskiftet.

Man trenger ikke reise særlig langt innover i landet før målføra blir ganske uforståelige. Folk fra avsides daler og fjellbygder i Sør-Norge må snakke et normalisert språk for å kunne bli forstått. I Nord-Norge er språket inn til lands ofte samisk.

Utviklinga viser klart at det var en stor feil å bygge skriftspråka enten på gammeldagse målføre fra innlandet eller målføret til etterkommerne av danske embedsmenn og handelsmenn på Oslos vestkant. Både nynorsken og riksmålet kjennes stivt og tungvint for de fleste i Norge.

Det som kjennetegner målføra i kystbyene, er at de likner på nynorsk når det gjelder uttrykksmåten og skrivemåten av vanlige ord, men at de har tatt opp mange ord fra riksmålet. For folk i kystbyene faller det naturlig å bruke riksmålsorda i det nynorske formverket, sjøl om denne blandinga får mange til å se rødt.

Fordi folk må dra til byene for å komme på sjukehus eller å gå på skole, og at byfolk sitter i mange stillinger på landet der de snakker med mange folk, sprer bymålet seg stadig mer utover landsbygda. En undersøkelse blant tilreisende studenter i Oslo viser at studentene tar opp ord og uttrykk fra arbeiderklassen og ikke den dannede talen.

Både nynorsken og riksmålet er skrekkefølelse på hvor galt det kan gå når de lærde skal påtvinge folk et språk som ikke er naturlig for dem. At begge disse skriftspråka med tida vil miste enda mer innflytelse, har jeg alltid vært klar over, men at det skulle gå så fort, gleder meg.

Endelig gjennomslag for øy-former i offisielt bokmål

I forrige nummer antyda vi at vi neste gang ville kunne presentere stoff som faktisk må kunne kalles gode nyheter sett fra vårt synspunkt. På møtet 4. september i fjor gikk nemlig bokmålsseksjonen av fagnemnda i Norsk språkråd inn for å tillate former som *brøyt* og *skøyt* (jf. pkt. 15 i Lars Vikørs oppsummering av fagrådsvedtak for bokmål i 1998 i dette nummeret). I referatet fra møtet heter det bl.a.

På fagnemndmøtet 17.1.97 ble det vedtatt å ta ut preteritum på *-au-* som valgfri hovedform i sterke verb, både usammensatte og sammensatte. Det gjelder disse formene: *baud, braut, fauk, flaug, flaut, fraus, gauv, klauv, kraup, laug, naus, naut, rauk, raut, skaut, skauv, smaug, strauk, taut*. Spørsmålet om å ta inn former på *-øy-* skulle tas opp senere.

Vedtak (med stemmetall 3-1 [...]):

I de verbene der fagnemnda 17.1.97 vedtok å ta ut *-au-*, tas former på *-øy-* inn som jamstilte hovedformer ved siden av formene på *-ø-*. Det blir eksempelvis *bød* eller *bøy*, *brøt* eller *brøyt*, *nøs* eller *nøys*.

Dermed kan vi i LSS konstatere at vi har fått gjennomslag for det første av de tre forslaga våre som bokmålsseksjonen avviste i 1993 (jf. *Språklig samling* 1993-4 s. 4-6):

- 1) å tillate former med *øy* i preteritum av sterke verb med *y* i infinitiv
- 2) å oppheve det obligatoriske skillet mellom subjeksform og objektsform i det personlige pronomenet i 3. person flertall
- 3) å innføre forma *dems* ved sida av *deres* i 3. person flertall av eiendomspronomenet

I vår kommentar til behandlinga i fagnemnda av disse forslaga skreiv vi bl.a. slik i 1993:

Av møtereferatet virker det ikke som fagnemnda har kasta bort mye tid på å drøfte forslaga fra LSS. Mest diskusjon ser det ut til å ha vært omkring forslaget om *øy*-formene (*brøyt* osv.). Riksmålsrepresentanten sa at han var

klar over at *øy*-formene var i faktisk bruk. At en slik «innrømmelse» kommer fra akkurat den kanten, virker kanskje overraskende på somme, men her skal vi være klar over at den private riksmålsnormen i en periode faktisk godkjente enkelte *øy*-former; fra 1964 til 1973 var nemlig *gøyv*, *føyk* og *røyk* tillatt som «familiær forsterkende stilvariant» ved sida av *gjøv*, *føk* og *røk*. Men etter 1973 har visst ikke riksmålsfolk følt noe behov for denne «familiære forsterkinga» lenger, for nå er disse formene helt borte igjen. Etersom en ikke har anledning til å vise i ordlista hvilken stilverdi ord og former har, ville ikke riksmålsrepresentanten i fagnemnda gå inn for å tillate disse formene i bokmålet heller.

Også andre representanter var bekymra for den låge stilverdien disse formene har. Ei form som *brøyt* var kanskje grei nok, men hva med *utbrøyt*? Denne innvendinga virker fornuftig nok i og for seg, men viss en tenker nærmere etter åssen norsk språknormering blir praktisert ellers når det gjelder stilistiske restriksjoner, forekommer den meg helt merkverdig. Slik normen er i dag, er det nemlig fullt mulig å konstruere stilistiske merkverdigheter som *jenten mjølket kuen* eller *pika melka kua* eller en hvilken som helst annen kombinasjon av disse ord- og bøyingsformene, uten at noen kan påstå at noe som helst er «feil». I lys av dette kan jeg ikke se at f.eks. *utbrøyt* skulle være så mye verre enn f.eks. *jenten* eller *pika*. At det dessuten faktisk er lov å skrive *utbraut*, burde også være et tankekors — jeg skulle tru at denne forma i hvert fall ikke virker mindre «støtende» enn *utbrøyt*. De stilistiske innvendingene mot *øy*-formene forekommer meg derfor ganske besynderlige.

Som vi ser av referatet fra møtet i fjor høst, går fagnemnda nå inn for å godkjenne *øy*-formene også i sammensatte former som *utbrøyt*. Dette er sannsynligvis grunnen til at riksmålsrepresentanten gikk mot vedtaket (jf. stemmetallet 3-1); riksmålsrørsla har nemlig alltid ønska å holde slike former i stilistisk isolat, i likhet med alle andre «folkelige former.» Desto mer gledelig fra vårt standpunkt er det at dette synet ikke har støtte hos flertallet i fagnemnda.

Ellen Skolseg:

Et eventyr om det norske språket

Sist høst underviste jeg på Journalisthøgskolen i Oslo. En av forelesningene skulle ha språkhistorie som tema, og mens jeg satt og grubla over mulige innfallsvinkler, kom dette eventyret rekende på ei fjøl...

Jeg satt og tenkte på hvor stor respekt folk flest har for skriftspråket. Det er jo vel og bra, men ganske ofte kommer det fram synspunkter på forholdet mellom skriftspråk og talespråk som skulle tilsi at skriftspråket blei skapt før talemålet – skriftspråket er det eneste rette og alt annet er sørgelig feil – og det må da alle kunne forstå!

Det som kom først til meg i dette sjeldne anfallet av inspirasjon, var visjonene om de første huleboerne som krabba i land etter at landet hadde reist seg fra havet etter istida. Jeg klorte noen tegninger ned på papiret og planla å bruke dem som innfallsvinkel til forelesningen, men etter hvert tok altså et helt eventyr form, og her kommer det – med ”illustrasjoner” og det hele:

Landet som ikke lot seg målbinde

Det var en gang et land som hadde vært nedfrøsi og nedtynga aldri så lenge. Men nå hadde det rista av seg isen og reist seg fra havet, og det lå der, furet og værbitte over vannet, og frista modige sjeler til å ta svømmeturen over.

Og som ventelig var gikk det ikke lenge før den første forhistoriske nordmannen krabba i land opp av Oslofjorden. Straks han kom på land, fikk han øye på Boken Gud hadde lagt ut til den første mannen som kom til Norge. For Gud hadde planer med landet, må vite, og hadde laga ei bok som fortalte at dette var landet Norge, de som skulle bo her var nordmenn, og de skulle snakke norsk slik det sto i Boken.

Mannen som hadde krabbet i land, var en forstandig liten huleboer, og han løftet varsomt Boken opp fra stenen den var lagt på, satte seg godt ned og begynte å studere den. Han skjønnte instinktivt hva som stod i den, for han var en klok mann, og han syntes det var godt og riktig alt som stod der. Han bestemte seg for at han ville følge det som stod i den, og lære bort norsk slik det var beskrevet til alle nye som kom i land og til etterkommerne han håpet han ville få.

Samtidig med at den forstandige huleboeren kom i land, krabba det en annen forhistorisk nordmann i land litt lenger nede i fjorden. Men fordi han kom i land et annet sted, var det ikke han som fant boka først. Da han traff nord-

mannen med boka, fikk han øyeblikkelig vite at dette var landet Norge, her snakket man norsk, og slik og slik skulle det være. Det likte han dårlig. Huleboeren fra litt lenger ned i fjorden var nemlig en ordentlig stabeis; han likte ikke at noen skulle fortelle han åssen ting skulle være helt uten videre. Det var vel ikke sikkert at det han blei fortalt, var den beste løsningen. Han likte ikke klangen av navnet på landet heller. Noreg syntes han hørtes mye bedre ut. Nei, løsningen, den ville han være med å finne sjøl. Han skjønnte at her kunne han ikke være om han skulle få det

som han ville, så han begynte å gå vestover, og han gikk langt og lenger enn langt, helt til han kom til dalstroka innafør og vestenfor blåne. Og der – langt inne i ei hule i et fjell – der fant han ei bok til som Gud hadde lagt ut (eller kanskje var det ikke Gud, men Styggmannen sjøl?). Svar-teboka – eller Bokji – var ikkje ulik den ved Oslofjorden, men var såpass forskjellig og fall så fort i smak at huleboeren sa seg fornøgd med ho. Denne hadde han tru på – denne ville han følgje. Og slik vart det.

Samtidig med at de to andre rista av seg saltvannet kom det også en tredje forhistorisk nordmann opp av fjorden, men han visste ikke helt å han ville eller å han skulle hen, så han fôr og tulla og rota ganske lenge på begge sider av fjorden før han endelig kom fram til den lune kroken innerst i fjorden der den første huleboeren hadde slått seg

til. Han kom sørgelig for seint til å finne Boken, men samma kunne kanskje *det* være, for han var så rotete oppi huet sitt denna her, så han hadde nok ikke kunni gjort så mye med' a om han hadde kommi først heller...

Han som kom først prøvde så godt han kunne å få nykommeren til å forstå hvordan alt skulle være, men samma hva han sa ti' n, så kom det aldri ut helt på samma måten – det ligna jo, men feil var det og feil blei det.

Og ettersom tida gikk og alle fikk mange etterkomme-re, (og han fomlekoppen fikk riktig mange), så blei det aldri no' annerledes. Og har dem ikke blitt enige den dag i dag, så holder dem vel på sitt enda!

Og snipp, snapp, snute, så var eventyret i gang.

Innhold

Redaksjonelt	2
Ei helsing frå vår eldste(?) medlem	3
<i>Pål Styrk Hansen</i> : Litteraturprisen 1998 til Rune Christiansen	4
<i>Pål Styrk Hansen</i> : Tale ved overrekkinga av Språklig samlings litteraturpris 1998	5
<i>Egil Lyder</i> : Noen kommentarer til nye rettskrivningsforslag for bokmål	6
<i>Jon Vidar</i> : Gamle ideer fram i lyset igjen?	7
<i>John Ole Askedal</i> : Samnorskstrategi og a-former: En kommentar	8
Nytt fra fagnemnda i Norsk språkråd	9
<i>Daniel Olaisen</i> : Fremgangen for samnorsken	12
<i>Arne Torp</i> : Endelig gjennomslag for øy-former i offisielt bokmål	13
<i>Ellen Skolseg</i> : Et eventyr om det norske språket	14

Gaver til LSS i 1998:

Lars og Johanna Sødal, Lørenskog	400	Lars Groven, Trondheim	100
Anders Frøholm, Stabekk	100	Gerd og Reidar Bø, Nittedal	150

LSS takker hjertelig de glade giverne!

Åpent møte om norsk språk

LSS inviterer til åpent møte 13. april kl. 18.00 i seminarrom 534, 5. etasje i Henrik Wergelands hus, Universitet i Oslo Blindern.

Lektor Tore Kristiansen, Institut for dansk dialektologi, Universitetet i København, vil tale om emnet

Den norske språksituasjonen sett fra Danmark

Tore Kristiansen er født og oppvokst i Norge, men har bodd i Danmark sia 1974. Han har studert både i Oslo og København, og har tatt doktorgraden på et sosiolingvistisk emne innafor dansk dialektologi. Som forsker har han særlig interessert seg for holdninger til språklige forskjeller, eller mer generelt for de sosialpsykologiske prosesser som ligger til grunn for språklig variasjon og forandring.

Med sin personlige og akademiske bakgrunn er det trolig få som bedre enn han vil kunne vurdere vår norske språksituasjon slik den tar seg ut sett både fra innsida og utsida.

Etter Tore Kristiansens innledningsforedrag blir det anledning til spørsmål og diskusjon.